

ЛІНГВОДИДАКТИКА

УДК 811.161.2'36'42:007

DOI 10.25128/2415-3605.20.2.16.

НАТАЛІЯ ДАЩЕНКО

<https://orcid.org/0000-0002-6189-6897>

nataladash@gmail.com

кандидат філологічних наук, доцент

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

вул. Максима Кривоноса, 2, м. Тернопіль

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СЛОВОТВІРНИХ ТА МОРФОЛОГІЧНИХ ЗАСОБІВ У ЖУРНАЛІСТСЬКОМУ ТЕКСТІ

Статтю присвячено одній із форм роботи студента-журналіста у процесі вивчення стилістики. Наголошується, що навички стилістичного аналізу доцільно виробляти окремо на кожному мовному рівні, добираючи журналістські публікації за певними критеріями: актуальність теми, жанр, авторство, джерело інформації тощо. З метою спрямувати роботу студента запропоновано орієнтовний план аналізу словотвірних і морфологічних засобів та зразок розбору журналістського тексту. Методологічні основи аналізу цих засобів складає комплекс підходів, які враховують розгляд будови слів і граматичних рис окремих частин мови, що характеризуються семантико-стильовою виразністю. У ході аналізу конкретного журналістського тексту встановлено, що жанрово-стильова своєрідність представлення теми виявляється у доцільному використанні індивідуальних новотворів, форм вираження міри якості, граматичної семантики узагальненості, активності/пасивності, іронічної образності. Зроблено висновок, що стилістичний аналіз тексту за мовними рівнями є ефективним засобом формування мовної та мовленнєвої компетенції, оскільки виробляє навички виявлення стилістичних засобів і визначення їх функцій для розкриття авторського задуму. Ця форма роботи також має дослідницьке і творче призначення: спонукає студента вивчати стилістичний потенціал ресурсів мови та послідовно викладати власні спостереження й міркування про їх функціонування.

Ключові слова: лінгвостилістичний аналіз, словотвірні і морфологічні засоби, стилістичне забарвлення, журналістський текст.

НАТАЛІЯ ДАЩЕНКО

кандидат філологічних наук, доцент

Тернопольский национальный педагогический университет

имени Владимира Гнатюка

ул. Максима Кривоноса, 2, г. Тернополь

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ И МОРФОЛОГИЧЕСКИХ СРЕДСТВ В ЖУРНАЛИСТСКОМ ТЕКСТЕ

Статья посвящена одной из форм работы студента-журналиста в процессе изучения стилистики. Отмечается, что навыки стилистического анализа целесообразно формировать отдельно на каждом языковом уровне, подбирая журналистские публикации по определенным критериям: актуальность темы, жанр, авторство, источник информации и др. С целью направить работу студента предложено ориентировочный план анализа словообразовательных и морфологических средств и образец разбора журналистского текста. Методологические основы анализа этих средств составляет комплекс подходов, учитывающих рассмотрение строения слов и грамматических черт отдельных частей речи, которые характеризуются семантико-стилевой выразительностью. В ходе анализа конкретного журналистского текста установлено, что жанрово-стильовое своеобразие представления темы проявляется в целесообразном использовании индивидуальных новообразований,

форм вираження мери качества, грамматической семантики обобщенности, активности/пассивности, иронической образности. Сделан вывод, что стилистический анализ текста по языковым уровням является эффективным средством формирования языковой и речевой компетенции, поскольку вырабатывает навыки выявления стилистических средств и определения их функций для раскрытия авторского замысла. Эта форма работы также имеет исследовательское и творческое назначение: побуждает студента изучать стилистический потенциал ресурсов языка и последовательно излагать свои наблюдения и размышления об их функционировании.

Ключевые слова: лингвостилистический анализ, словообразовательные и морфологические средства, стилистическая окраска, журналистский текст.

NATALIIA DASHCHENKO

PhD in Philology, Associate Professor
Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University
2 Maksym Kryvonis Str., Ternopil

LINGUOSTYLISTIC ANALYSIS OF WORD-FORMING AND MORPHOLOGICAL MEANS IN JOURNALISTIC TEXT

In modern media, materials which are characterized by skillful organization of language tools to reveal the topic and focus on the recipient, are highly valued. Having professional journalistic skills and a thorough knowledge of the language helps to create texts according to such requirements. Actual in this context is the formation of skills in the years of study related to the observation of the linguistic and stylistic skills of practicing journalists. The purpose of the article is to present the sequence and example of linguistic-stylistic analysis of a journalistic text to clarify the place and role of word-forming and morphological means that form the semantic background and communicative orientation of the message.

Methodological bases of linguistic and stylistic analysis of word-forming and morphological means are a set of approaches that take into account: selection of the publication according to certain criteria (relevance of the topic, genre, authorship, etc.); the structure of tokens and grammatical features of individual parts of speech that create the semantic and stylistic expressiveness of a particular journalistic text. Among the research methods are linguistic analysis, compositional-textual and functional-semantic analysis, the method of establishing semantic-functional paradigms, the quantitative method, and others.

Results of the research. A linguistic and stylistic analysis of O. Suprunenko's publication «Chym Pakhne Yevropa» («What does Europe smell like?») (Post-Postup. 2008) demonstrates the course of consideration of word-forming and part-of-speech means of a professional text; shows a way of coherent and consistent presentation of their own observations and opinions. In the analyzed text there is objective information, which includes specific names, words with direct meaning, construction terminology, quotes. Subjective information is the author's reasoning about the topic covered. The tone of its disclosure is informative and skeptical, which aims to provoke a corresponding reaction from the reader. Stylistic originality of the presentation of the theme is manifested in the use of appropriate linguistic and stylistic means: individual innovations, the expressive potential of grammatical categories of nouns, adjectives, verbs, as well as in the creation of ironic imagery.

Stylistic analysis of the text by language levels is an effective means of forming language and speech competence, as it develops the skills of identifying stylistic means in the text and determining their functions to reveal the author's intention. This form of work also has a research and creative purpose, as it encourages careful study of the stylistic potential of certain means of speech and independently explain their feasibility in a particular text.

Keywords: *linguistic and stylistic analysis, word-forming and morphological means, stylistic coloring, journalistic text.*

В сучасному мовознавстві увагу науковців привертають лінгвостилістичний аналіз та інтерпретація переважно художнього тексту. Це «пояснюється бажанням отримати за допомогою лінгвістичних даних уявлення про механізм творення художньо-естетичної образності» [7, с. 26]. Подібна мотивація стосується ще одного середовища виникнення й функціонування авторських творів – журналістського. У сучасних медіа високо цінуються матеріали, яким притаманна майстерна організація мовних засобів у поєднанні з інформаційно-тематичним змістом і спрямованістю на реципієнта. Створити тексти за такими вимогами допомагає володіння професійними журналістськими навичками та ґрунтовне знання мови, зокрема стилістичних можливостей її ресурсів. Актуальним у цьому контексті видається формування у роки навчання стилістичних умінь, пов'язаних як із індивідуальними творчими

здібностями, так і зі спостереженнями за мовностилістичною вправністю журналістів-практиків. Розвиткові «стилістичної зіркості» сприяє застосування методу лінгвоаналізу.

Мета статті – подати приклад лінгвостилістичного аналізу журналістського тексту для з'ясування місця та ролі словотвірних і морфологічних засобів, що формують смислове тло й комунікативну спрямованість повідомлення.

Теоретичні і практичні аспекти лінгвостилістичного аналізу представлено у багатьох наукових і методичних публікаціях. Проте щодо розбору зразків публіцистичного стилю існує певний «дефіцит». Вимоги до аналізу нехудожніх текстів знаходимо у навчальному посібнику М. Кочан «Лінгвістичний аналіз тексту» [7, с. 331–352], у якому подано загальну методіку такої діяльності, що включає: визначення ознак стилю тексту; моделі тексту; виявлення мовних засобів усіх рівнів [7, с. 387–394].

Завдання лінгвістичного аналізу тексту – виявляти на основі комплексного підходу систему співфункцій усіх мовних одиниць та їх категорій, що беруть участь у створенні системи образів у певному тексті [6, с. 4], а предмет – характеристика системи рівневих мовних одиниць.

Лінгвістичний, або лінгвостилістичний аналіз – це «аналіз будь-якого тексту як продукту мовно-розумової діяльності людини із застосуванням лінгвістичних методів і прийомів задля виявлення його структурно-смислової єдності, комунікативної спрямованості та інтерпретації упорядкування мовних засобів для вираження смислу» [12, с. 314]. Тобто виявлення певних стилістем і їх функцій сприяє з'ясуванню комунікативної настанови тексту, що у сучасному медійному середовищі особливо актуально через посилення його пізнавальних впливів.

«Лінгвостилістичний аналіз публіцистичного тексту дозволяє виявити його структурно-смислову єдність, комунікативну спрямованість та особливості упорядкування мовних засобів, які є продуктивними у процесі творення публіцистичних текстів залежно від часу, в який вони створюються, автора мовлення, що висловлює через оцінку свої думки, почуття, смаки, соціально детермінованих норм, світосприйняття, світовідчуття, соціальних інтересів, моди, престижу тощо» [1, с. 219–220].

Своєрідною схемою аналізу публіцистичного твору, зокрема журналістського, є перелік загальних ознак тексту (тематична визначеність, нормативність мовлення, зв'язність, логічність) і специфічні публіцистичні ознаки, серед яких С. Поворознюк називає: «доцільність мовлення, його орієнтованість на конкретне коло читачів/слухачів, розгорнутість і динамічний характер мовлення, модальну оцінність, фактуальність, переконливість і, особливо, індивідуальність авторського публіцистичного мовлення» [13].

Методологічні основи лінгвостилістичного аналізу словотвірних і морфологічних засобів складає комплекс підходів, які найперше враховують розгляд будови слів, котрі вирізняються семантико-стильовою виразністю, та визначення граматичних рис окремих частин мови, що складають канву конкретного журналістського тексту. Серед методів дослідження – лінгвоаналіз, композиційно-текстовий і функціонально-смисловий аналіз, метод установалення змістово-функціональних парадигм, кількісний метод та ін.

Відзначимо, що для лінгвостилістичного аналізу варто вибирати медіатексти за певними критеріями: актуальність теми, жанр, автор, джерело інформації тощо. При цьому можуть стати у нагоді поради, сформульовані для відбору художньої словесності для лінгвоаналізу [9, с. 6–24].

Практика показує, що найбільші труднощі у студентів при виконанні лінгвостилістичного аналізу викликає масив мовних одиниць, які потрібно оцінити з погляду їх відповідності стилеві, комунікативному призначенню та ін. Тому доцільно використовувати аналіз за мовними рівнями, у ході якого є можливість з'ясувати «особливості використання автором у тексті тих чи інших мовних засобів, пояснюючи їх особливу мовленнєву і композиційну організацію», а також «мотивовано судити про тонкощі змістового плану тексту... грані його естетики» [10, с. 66].

Задля подолання труднощів, пов'язаних із послідовністю викладу власних спостережень студента, подаємо методичні матеріали: 1) орієнтовний план аналізу за мовними рівнями, в основу якого покладено методіку, запропоновану Л. Мацько та її співавторами [11, с. 429–430]; 2) авторську спробу лінгвостилістичного аналізу лексико-фразеологічних засобів [3, с. 108–115]. Далі подаємо орієнтовний план розбору словотвірних і морфологічних засобів та приклад їх аналізу в журналістському тексті.

**Орієнтовний план лінгвостилістичного аналізу тексту
(словотвірний та морфологічний аспекти)**

I. Структурно-композиційні особливості тексту

Ознаки функціонального стилю і жанру тексту.

Типи мовлення, їх переважання/поєднання у способі викладу матеріалу.

Стилістична доцільність заголовка і його співвіднесеність із темою.

Композиція і структура тексту. Смыслові частини та їх співвідношення.

II. Стилістичне навантаження словотвірних засобів

Характеристика словотвірних засобів, що надають текстові семантико-стилістичних відтінків (зменшуваності, пестливості, згрубілості, урочистості, фольклорності; книжності, розмовності, емоційності, інтимності, ліричності та ін.).

Аналіз загальномовних та індивідуальних новотворів.

III. Стилістичне навантаження морфологічних засобів

Визначення семантико-стилістичних функцій частин мови (конкретизації, описовості, зображальності, емоційності, образності, динамічності, статичності тощо).

Співвідношення частин мови, частотність окремих мовних одиниць. Статичний, динамічний, описовий, предметний «світ» тексту.

Стилістичне використання окремих граматичних форм (роду, числа, відмінка; присвійності, міри якості; способу, часу, виду, особи тощо). Їх місце у смислової структурі тексту і зв'язок із темою та основною думкою.

Характеристика тропів і стилістичних фігур, в основі яких лежать словотвірні та морфологічні засоби.

IV. Смыслові особливості

Передача об'єктивної/суб'єктивної інформації. Зображення внутрішнього / зовнішнього / емоційного / дієвого стану.

Загальна тональність подання інформації (експресивні різновиди: нейтральний, офіційний, піднесений/урочистий, інтимно-ласкавий, жартівливий, насмішкуватий, іронічний, зневажливий тощо).

Стильова своєрідність і комунікативна спрямованість представлення теми.

ЧИМ ПАХНЕ ЄВРОПА?

Хай там що кажуть про різний менталітет громадян українського Заходу і Сходу, але є щось таке, що нас об'єднує, – це євроремонт. Бо ж не «новорусоремонт» і не «американоремонт». Євро – і гапчик.

Цей візирець «сучукрмови» прийшов до нас в епоху розвиненого кучмізму одночасно із всілякими «єврокомісіями» та «єврокомісарами» і міцно впав до душі пересічному українцеві. І чи то під впливом мрій про недалеке спільне європейське майбутнє, чи то, навпаки, від розпачу через неможливість такого майбутнього для України наші громадяни почали масово переобладнувати свої оселі під «євростандарт». Залишається нез'ясованим, хто встановив ці стандарти і чи бували у Європі ті, хто започаткували масовий суспільно-будівельний рух. Бо, незважаючи на гучну назву, у вітчизняному євроремонті європейського виявилось дуже мало.

Уявлення про ремонт у колективній свідомості більшості українців складається десь у таку картину: квартира у хрущовці або панельній багатоповерхівці, в якій перекошені дерев'яні вікна замінені на пластикові склопакети, паркет знято, а на нього або поверх нього накладено ламінат, стіни пофарбовано у яскраві кольори і на додачу стелі обклеєно стрічками з пінопласту, що імітують гіпсову ліпнину. Витрачені на подібний тюнінг кілька тисяч доларів дають господареві оселі відчуття завершеної євроінтеграції на власному мікрорівні, хай він навіть найзатятіший євроскептик і антинатовець.

Отут і напрошується питання – а звідки наші громадяни взяли, що саме так облаштовують свої оселі в Європі? Звідки така впевненість, що облаштування домівок продукцією хімпрому (від вінілових шпалер до пластикової ламберії) є останнім словом будівельної моди, якої дотримуються, звісно ж, у кращих домах Парижа та Лондона? Відповідь очевидна – із телебачення. Ще О'Генрі стверджував: «Попиту створити не можна. Але можна створити умови, які викличуть попит».

Однією з умов, що викликали масовий попит в національних масштабах, є нескінченні трансляції телепередач, де вчать ремонту. Хіба не диво, що у вихідний день, коли нормальні люди (ті ж європейці) відпочивають на природі або – у гіршому разі – оглядають на телеканалах щось розважальне, мільйонам українців демонструють телеуроки з майстерності малярства чи столярства.

Антон Чехов не любив акторів, бо вважав, що гідно грати вони вмють тільки п'яниць та гуляк, якими були у житті. Подібне враження справляють поради дизайнерів з «ящиків», які потоком слів на кшталт «пофарбована в чорне та біле кімната візуально ділить простір на дві полусфери» прикривають брак власного смаку. Якось Антон Павлович описав такого міського «дизайнера»: «Что это за бездарный человек! К сожалению, он был у нас единственным архитектором, и за последние 15–20 лет, на моей памяти, в городе не было построено ни одного порядочного дома. Когда ему заказывали план, то он

обыкновенно чертил сначала зал и гостиную; как в былое время институтки могли танцевать только от печки, так и его художественная идея могла исходить и развиваться только от зала и гостиной».

Здається, від такої «печі» танцює і більшість сучасних майстрів у телевізорі. Бо якщо підсумувати сотні передач, то матимемо два основні типи помешкань, в яких дуже настійливо пропонують жити українцям. Всі ці радянські хрущовки після доволі коштовного апгрейду в режимі телетрансляції набувають естетики чи то офісу не дуже крутої компанії (із підлогою, закутаною в ковролін, нагромадженням полімерних аксесуарів та пластиковою столяркою), чи то недорогого бару (із гіпсокартонними стінами, фальшивими колонами із пінопласту, підвісними стелями та десятками вмонтованих в них лампочок). Існує ще третій підвид – спальня, яку майстри «телеєвроремонту» зазвичай переробляють у пародію на куртуазний будуар, де велике ліжко обов'язково має бути з балдахіном, а колір інтимного приміщення, звісно ж, червоний. Можна зробити висновок, що цим і обмежується свідомість тих самих іменитих дизайнерів – офіс, бар та будуар.

Олег Супруненко. *Post-Постмун*. 2008.

I. Структурно-композиційні особливості тексту

Враховуючи характерні ознаки цього тексту, визначаємо, що він належить до публіцистичного стилю і представляє аналітичний жанр журналістики – кореспонденцію. Тут розглядається певна тема і ставиться проблема, яка базується на фактах соціальної дійсності. На конкретному прикладі (євроремонт) розкривається проблема всього українського суспільства – сліпе наслідування іноземного – європейського. Автор за допомогою різних стилістичних прийомів показує читачеві, що запозичене не завжди прийнятне для українського споживача, наштотуючи на думку, що його («європейське») потрібно або удосконалити, або пристосувати, або відкинути.

В аналізованому тексті використано усі типи мовлення, але переважає розповідний. Зокрема, розповідь ведеться про сучасний ремонт і його модні тенденції. Описовий тип мовлення стосується представлення «європейського» дизайну квартир. Про присутність елементів роздуму свідчать запитання, на які автор або відповідає, або залишає відкритими, щоби читач самостійно поміркував над відповіддю. У тексті типи мовлення доречно поєднані.

Заголовок матеріалу «Чим пахне Європа?» не зовсім відповідає темі: визначення європейського у вітчизняному ремонті – надто загальне. У тексті ніде не розкривається одне з опорних слів заголовка «пахне» – ні в прямому, ні в переносному значенні. Читачеві залишається будувати власні асоціації щодо запаху Європи, у даному контексті – як пахне євроремонт.

Текст має стандартну композицію: складається зі вступу, основної частини і закінчення. Вступ становлять два перші абзаци. З третього розпочинається основна частина, в якій ідеться про уявлення українців про євроремонт, а також про телепередачі-уроки «малярства та столярства». Останній абзац тексту і є його закінченням: у ньому подано й міні-висновок (останнє речення). А основну думку тексту можна б висловити так: назвавши ремонт словом *євро*, не завжди отримаєш якість високого рівня.

В аналізованому тексті є кілька смислових частин, які тісно пов'язані між собою. В одній із них – міркування автора про ремонт, пошуки того, що в ньому європейського. В іншій – ідеться про телепередачі, які «вчать» українців, як правильно робити євроремонти. Наступна смислова частина ніби ілюструє попередню, посилаючись на літературний (?) «авторитет» А. Чехова і його враження від роботи тогочасного міського «дизайнера». Підсумкова частина узагальнює типи квартир і їх ремонту в українських умовах.

II. Стилiстичне навантаження словотвірних засобів

Загалом текст характеризується високим рівнем похідних слів, утворених способами: суфіксальним (*громадяни, українці, масовий* та ін.); префіксальним (*недалекий, прийшов, описати* та ін.); суфіксально-префіксальним (*уявлення, облаштування, нескінченний* та ін.); осново- і словоскладанням (*очевидний, одночасно, суспільно-будівельний* та ін.); лексико-семантичним («*ящик*» – телевізор) тощо.

Особливого експресивного забарвлення текстові надають утворені основокладанням авторські новотвори *новорусоремонт, американоремонт, телеєвроремонт, телеуроки* і загальнономвні неологізми *євроремонт, євростандарт, антинатовець*.

Автор уміло використовує стилістичний прийом тавтології. Зокрема, навмисне часто повторює слово *євро*, поєднуючи його з іншими лексемами. Припускаємо, що він робить це для того, щоби максимально зосередити увагу читача саме на європейських тенденціях у ремонті.

Надмірне повторення створює ефект «перенасичення», що зумовлює скептичний погляд на розглядувану тему. Бачимо, що в контексті стикаються неологізми різного стилістичного забарвлення: *єврокомісії, єврокомісари, євроінтеграція, євроскептик*. Узагальнювальність новотвору *кучмізм* окремим штрихом оцінює пострадянське суспільно-політичне середовище. Семантику іронії прочитуємо в новотворі *сучукрмова*, що є складноскороченим словом від *сучасна українська мова*. У словах *квартирка* і *хрущовка* зменшувальний суфікс *-к-* відображає негативне ставлення до таких помешкань.

Аналіз словотвірних засобів, актуалізованих у тексті, дає змогу виразніше побачити, як автор «зіштовхує» пафосну і скептичну семантичні площини у розкритті теми.

III. Стилiстичне навантаження морфологiчних засобiв

Уважний розбір іменникового складу тексту переконує, що варто звернути увагу не на власне граматичні, а на лексико-граматичні категорії. Наприклад, у 1–2 абзацах використано багато іменників із абстрактним значенням: *менталітет, епоха, мрія, майбутнє, розпач, стандарт, рух* та ін. В «абстрактній рамці» третього абзацу (її створюють іменники *уявлення, ремонт, свідомість, більшість; відчуття, євроінтеграція, мікрорівень, євроскептик, антинатовець, кучмізм*) закомпоновано опис уявлення українців про ремонт у квартирі. Тому тут використано іменники з конкретним значенням на будівельно-ремонтну тему: *багатоповерхівка, вікна, склопакети, паркет, ламінат, стіни, стелі, стрічки, пінопласт, ліпнина, оселя* та ін. Назви будівельних матеріалів продовжують з'являтися у 4 і 7 абзацах: *шпалери, ламберія, ковголін, колони, лампочки, ліжко, балдахін, аксесуари, столярка* й ін.

Експресивність міри якості в аналізованому тексті виражається, по-перше, надмірним повторенням основи *євро* у словах різного словотвірного типу та у різній сполучуваності, по-друге, за допомогою форм ступенів порівняння прикметників й оцінних слів: *кращі, гірший, найзатятіший, не дуже крутий, недорогий, нескінченні, настійливо, нагромадження*.

Деталі вимальовуються завдяки відносним прикметникам: *панельний, дерев'яний, пластиковий, гіпсовий, вініловий, полімерний, гіпсокартонний*. Кольорову гаму приміщень формують вислови: *яскраві кольори, пофарбована в чорне та біле кімната, колір інтимного приміщення червоний*.

Звертаємо увагу на використані в аналізованому тексті дієслова, суть яких – бути організаційним центром речення. Коли йдеться про виконавців ремонту, то виступають дієслова у третій особі множини (*почали, започаткували, взяли, дотримуються, справляють, переробляють*), що виражають дію, пов'язвану з будь-якою особою або предметом. З погляду граматики «форма 3-ої особи репрезентує відношення дії до осіб (і неживих реалій), які безпосередньо не задіяні в мовленні» [5, с. 48]. Тобто автор застосовує такі особові форми дієслова, які не персоналізують дію, а узагальнюють її, приписуючи багатьом виконавцям. Подібній комунікативній настанові підпорядковані також безособові дієслівні форми: *замінено, знято, накладено, пофарбовано, обклеєно*.

Видові форми дієслів приблизно урівноважені, хоча дієслова доконаного виду дещо переважають. З граматичного і семантичного погляду видовий баланс може свідчити про те, що представлений процес ремонту має вимір як завершеності, результативності – «цілісної процесуальної ознаки», так і тривання, продовження, необмеженості в часі – «нецілісної процесуальної ознаки». Співвіднесеність видових форм корелює із граматичною закономірністю, що «дієслова доконаного виду не мають форм теперішнього часу, а можуть мати лише форму минулого і майбутнього часу», дієслова недоконаного виду мають форму теперішнього, минулого і майбутнього часу [2, с. 170–171].

Саме тому у тексті переважають дієслова теперішнього і минулого часу активного стану: *об'єднує, прийшов, взяли, відпочивають, набувають, існує, переробляють* та ін. Не меншою мірою присутні пасивні дієслова *залишається, виявилось, складається, напроищується, обмежується* і пасивні звороти *незважаючи на гучну назву; підлога, закутана в ковголін; перекошені вікна; витрачені кілька тисяч; пофарбована кімната; вмонтовані лампочки*. З погляду граматики «спрямованість або неспрямованість дії на предмет, позначений підметом, дає об'єктивну або суб'єктивну характеристику цього предмета» [5, с. 59]. Тобто активний стан вказує на неспрямованість дії на предмет, а пасивний – навпаки. Тому можна узагальнити, що співвіднесеність дієслівної категорії стану формує активно-пасивну семантику аналізованого тексту.

Способові форми дієслів представлені виключно дійсним способом, що забезпечує текстові винятково реалістичну семантику. Хоча варто звернути увагу на поодинокі випадки умовної модальності, зокрема припущення, ймовірності, виражені синтаксичними засобами: підрядною умовною сполучниковістю (*якщо підсумувати, то матимемо*); вставним словом (*здається*); запитальною конструкцією (*звідки взяли, що..?*).

Серед використаних у тексті прислівників виокремлюємо якісно-означальні (*міцно, гідно, мало, настійливо, обов'язково*); кількісно-означальні (*дуже, доволі, масово*); способу дії (*одночасно, на додачу, візуально*); рідше трапляються обставинні (*отут, десь, звідки*). Загалом доповнювальна стилістична функція прислівника в аналізованому тексті конкретизується вираженням: статичної прикметникової ознаки і динамічної дієслівної; міри вияву ознаки; стану внутрішньої/зовнішньої оцінки; обставин дії.

Стилістичні можливості частин мови виявляються через їх морфологічні категорії, а частотність уживання формує семантико-граматичну цілісність тексту. «Підрахунки мовних одиниць сприяють розумінню функціонування мови, її виражальних можливостей... до семантично й стилістично найпотужніших слів належать іменники та дієслова: їх лексичне значення предметності (для іменників) і дії, стану (для дієслів) є центром, навколо якого групуються в реченні всі інші слова зі своїм особливим частиномовним значенням» [4, с. 185–186].

За результатами кількісного аналізу розглядуваного тексту отримуємо такі показники: із 556 слів повнозначні частини мови (зокрема й складені за будовою) становлять 395 одиниць, із яких: іменники – 180, прикметники – 59, займенники – 40, числівники – 9, прислівники – 31, дієслово та його форми – 76. Це вказує на істотне переважання іменних частин мови і засвідчує статичну картину з елементами конкретизації, предметної зображувальності та емоційної оцінки.

Такий висновок підкріплює й виокремлення тематичних груп лексики: «уявлення про ремонт» (*взірець, епоха, мрії, майбутнє, стандарт, облаштування, новорусоремонт, американоремонт, євроремонт* й ін.); «приміщення» (*оселя, домівка, дім, багатопверхівка, кімната, помешкання, офіс, бар, спальня, будуар*); «будівельні матеріали» (*ламінат, шпалери, ковролін, аксесуари, столярка, підвісні стелі* та ін.); «телеуроки ремонту» (*телебачення; телеуроки з майстерності малярства чи столярства; сучасні майстри у телевізорі, сотні передач; в режимі телетрансляції; майстри «телеєвроремонту»* та ін.). Виокремлення цих груп допомагає: з'ясувати глибину розробки теми автором; простежити деталі у структурі і змісті тексту, які не впадають в око при першому читанні; проаналізувати прийоми компонування матеріалу; оцінити майстерність добору мовних засобів для розкриття теми.

У межах основної теми – «євроремонт» – спостерігаємо контекстуальне протиставлення, яке умовно можна назвати «європейський контекст – українська дійсність». Виражене воно сталими й образними словосполученнями ситуативного призначення, які хоч і розташовані в різних місцях публікації, все ж створюють підтекстовий дисонанс, суголосний авторській манері іронізування. Наприклад: *колективна свідомість, найзатятіший євроскептик, розвинений кучмізм, радянські хрущовки, перекошені вікна / європейське майбутнє, будівельна мода, коштовний апгрейд, крута компанія, куртуазний будуар*. Сміслові призначення – створення ситуативної невідповідності завдяки поєднанню висловів з різних стилістичних площин: політичної, соціальної, побутової.

Семантика іронії міститься у ситуативних словосполученнях *власний мікрорівень; пластикова столярка; фальшиві колони; нагромадження аксесуарів, коштовний апгрейд, пародія на куртуазний будуар* та ін. Таку сполучуваність, видається, автор вибрав не випадково: він мав на меті розвінчати один із трендів сучасного побуту. Образні вислови (*взірець «сучукрмови», потік слів, відчуття завершеної євроінтеграції на власному мікрорівні, дизайнери з «яциків»*) також додають текстові експресії та іронічно-саркастичного забарвлення.

Розгляд образних засобів ще раз підтверджує іменний склад тексту, високий рівень його абстрактності або конкретності у відповідних мікротемах. Оскільки публікація розрахована на кожного, кого стосується ремонт у власному помешканні, тобто адресат узагальнений, то й граматичні форми іменних частин мови та дієслів у тексті мають дещо відсторонений, абстрактний характер.

IV. Сміслові особливості

В аналізованому тексті присутня як об'єктивна, так і суб'єктивна інформація. Об'єктивна, тобто достовірна, не потребує доказів та уточнень. До неї відносимо конкретні назви, слова з прямим значенням, будівельну термінологію, сталі вислови (часом трансформовані), цитати О'Генрі та А. Чехова. Суб'єктивна інформація – це авторські міркування щодо висвітлюваної теми й мовні засоби створення тональності – інформативно-скептичної, що має на меті викликати відповідну реакцію читача.

Індивідуальна стильова манера виявляється у створенні іронічної образності, у розкритті теми шляхом використання доцільних мовностилістичних засобів: індивідуальних новотворів, експресивного представлення міри якості, граматичної семантики узагальненості, активності/пасивності, прийому тавтології, прихованого протиставлення. Отже, тема, жанр, типи мовлення зумовлюють відбір мовних засобів для саме такого «представлення світу».

Автор намагається аналізувати проблему разом з читачем, відштовхуючись від поданої суб'єктивної точки зору. Читач може або погоджуватися з автором, або ні, добираючи власні аргументи і факти.

Стилістичний аналіз тексту за мовними рівнями є ефективним засобом формування мовної та мовленнєвої компетенції, оскільки виробляє навички виявлення стилістичних засобів і визначення їх функції для розкриття авторського задуму. Ця форма роботи також має дослідницьке і творче призначення, оскільки спонукає уважно вивчати стилістичний потенціал певних засобів мови та самостійно створювати їх мотивоване пояснення.

Проведений лінгвостилістичний аналіз має на меті: зорієнтувати студента в оцінці словотвірних і частиномовних засобів фахового тексту; показати спосіб зв'язного і послідовного викладу власних спостережень і міркувань. Очевидно, що кожен вибраний для опрацювання текст подаватиме для аналізу інший матеріал, тому важливо наголосити, що план слугує лише орієнтиром для самостійної роботи студента.

Перспективи дослідження навчально-методичного призначення лінгвостилістичного аналізу пов'язані з поданням для студентів-журналістів прикладів розгляду стилістичних можливостей синтаксичних засобів у фахових текстах, а також зі спробами комплексного лінгвостилістичного аналізу. Звичайно, прикладне значення мають подібні приклади і для студентів інших гуманітарних спеціальностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Космеда Т. А. Очерки по функциональной лексикологии. Львів: Світ, 1997. 392 с.
2. Горпинич В. О. Морфологія української мови: підручник. К.: ВЦ «Академія», 2004. 336 с.
3. Дашенко Н. Л. Лінгвостилістичний аналіз лексико-фразеологічних засобів у публіцистичному тексті. Наукові записки ТНПУ. Серія педагогіка. 2010. № 2. С. 108–115.
4. Дудик П. С. Стилістика української мови: навч. посібник. К.: ВЦ «Академія», 2005. 368 с.
5. Загнітко А. Мовний простір граматики: монографія. Вінниця: Нілан-Лтд, 2018. 448 с.
6. Ковалик І. І., Мацько Л. І., Плющ М. Я. Методика лінгвістичного аналізу тексту. К.: Вища школа, 1984. 120 с.
7. Кочан М. Лінгвістичний аналіз тексту: навч. посібник. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 423 с.
8. Кравченко-Дзондза О. Лінгвостилістичний аналіз тексту в контексті комунікативної лінгвістики. Рідне слово в етнокультурному вимірі: зб. наук. праць. Дрогобич: Північ, 2014. С. 26–31. URL: http://dspu.edu.ua/native_word/wp-content/uploads/2016/04/6.pdf (дата звернення: 01.10.2020).
9. Крупа М. П. Критерії відбору художньої словесності для лінгвоаналізу. Теорія і практика лінгвістичного аналізу художнього тексту. Тернопіль: Лілея, 1997. С. 6–24.
10. Линтвар О. Лінгвостилістичний аналіз художнього тексту як предмет наукового дослідження. Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах. 2015. Вип. 32. С. 59–71. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/go/article/view/9581/12095> (дата звернення: 01.10.2020).
11. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилістика української мови. К.: Вища школа, 2003. 462 с.
12. Плющ М. Я. Лінгвістичний аналіз тексту. Українська мова. Енциклопедія. К.: Українська енциклопедія, 2004. С. 314.
13. Поворознюк С. І. Специфіка лінгвостилістичного аналізу публіцистичних текстів. Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство). 2009. Вип. 2. С. 120–125. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/2254/1/22_Povorozhnyk.pdf (дата звернення: 01.10.2020).

REFERENCES

1. Batsevykh F. S. Kosmeda T. A. Ocherki po funktsionalnoy leksikologii [Essays on Functional Lexicology]. Lviv, Svit Publ., 1997. 392 s. [in Russian].
2. Horpynych V. O. Morfolohiia ukrainskoi movy: pidruchnyk [Morphology of the Ukrainian language: a textbook]. Kyiv, Akademiia Publ., 2004. 336 s. [in Ukrainian].
3. Dashchenko N. L. Lihvostylistychnyi analiz leksyko-frazeolohichnykh zasobiv u publitsystychnomu teksti [Linguostylistic analysis of lexical and phraseological tools in non-fiction text]. Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. V. Hnatiuka. Pedahohika, 2010. Vol. 2, S. 108–115. [in Ukrainian].
4. Dudyk P. S. Stylistyka ukrainskoi movy: navchalnyi posibnyk [Ukrainian language styling: a textbook]. Kyiv, Akademiia Publ., 2005. 368 s. [in Ukrainian].
5. Zahnitko A. Movnyi prostir hramatyky: monohrafiia [Linguistic space of grammar: monograph]. Vinnytsia, Nilan-Ltd Publ., 2018. 448 s. [in Ukrainian].
6. Kovalyk I. I., Matsko L. I., Pliushch M. Ya. Metodyka lihvistychnoho analizu tekstu [Methods of linguistic text analysis]. Kyiv, Vyshcha shkola Publ., 1984. 120 s. [in Ukrainian].
7. Kochan M. Lihvistychnyi analiz tekstu: navchalnyi posibnyk. 2-he vyd., pererob. i dop. [Linguistic text analysis: a textbook]. Kyiv, Znannia Publ., 2008. 423 s. [in Ukrainian].
8. Kravchenko-Dzondza O. Lihvostylistychnyi analiz tekstu v konteksti komunikatyvnoi lihvistyky [Linguistic stylistic analysis of text in the context of communicative linguistics]. Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri: zbirnyk naukovykh prats. Drohobych, Pósvit Publ., 2014. S. 26–31. [in Ukrainian]. URL: http://dspu.edu.ua/native_word/wp-content/uploads/2016/04/6.pdf (accessed 01.10.2020).
9. Krupa M. P. Kryterii vidboru khudozhnoi slovesnosti dlia lihvoanalizu [Selection criteria for literary arts for linguistic analysis]. Teoriia i praktyka lihvistychnoho analizu khudozhnoho tekstu. Ternopil, Lileia Publ., 1997. S. 6–24. [in Ukrainian].
10. Lyntvar O. Lihvostylistychnyi analiz khudozhnoho tekstu yak predmet naukovooho doslidzhennia [Linguostylistic analysis of artistic text as a subject of scientific research]. Humanitarna osvita u tekhnichnykh vyshchykh navchalnykh zakladakh, 2015. Vol. 32. S. 59–71. [in Ukrainian]. Available at: <http://jrnل.nau.edu.ua/index.php/go/article/view/9581/12095> (accessed 01.10.2020).
11. Matsko L. I., Sydorenko O. M., Matsko O. M. Stylistyka ukrainskoi movy [Stylistics of the Ukrainian language]. Kyiv, Vyshcha shkola Publ., 2003. 462 s. [in Ukrainian].
12. Pliushch M. Ya. Lihvistychnyi analiz tekstu [Linguistic text analysis]. Ukrainska mova: Entsyklopediia. Kyiv, Ukrainska entsyklopediia Publ., 2004. S. 314. [in Ukrainian].
13. Povorozniuk S. I. Spetsyfika lihvostylistychnoho analizu publitsystychnykh tekstiv [Specificity of linguostylistic analysis of nonfiction texts]. Naukovi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. M. Drahomanova. Filolohichni nauky (movoznavstvo i literaturoznavstvo). Kyiv, 2009. Vol. 2. S. 120–125. [in Ukrainian]. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/2254/1/22_Povorozhnyk.pdf (accessed 01.10.2020).

УДК 371.3:372.881.111.1

DOI 10.25128/2415-3605.20.2.17.

ЮЛІЯ ЮЛІНЕЦЬКА

ID ORCID: 0000-0002-4357-5811

yulinetska@onua.edu.ua

кандидат філологічних наук, доцент

Національний університет «Одеська юридична академія»

вул. Академічна, 2, м. Одеса

ОКСАНА БАБІЙ

ID ORCID: 0000-0002-0375-7450

babiy_oksana@onua.edu.ua

старший викладач

Національний університет «Одеська юридична академія»

вул. Академічна, 2, м. Одеса